

Світлана Тітова

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІННОВАЦІЙНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті охарактеризовано організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі та розкрито значущі аспекти використання інноваційних технологій у підготовці майбутнього вчителя-філолога на основі запропонованої автором моделі підготовки майбутніх учителів-філологів до означеної діяльності. Наведено приклади проектування програмно-методичного забезпечення даного процесу в педагогічній системі вищої професійної освіти.

Ключові слова: *організаційно-педагогічні умови, професійна освіта, професійна підготовка, професійна діяльність, майбутні вчителі-філологи, інноваційне освітнє середовище, модель підготовки вчителів.*

Модернізація системи освіти потребує дослідження її інноватики як окремої міждисциплінарної галузі наукового знання. У Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.) головною метою визначено запровадження інновацій, що відповідає виклику глобалізаційних трансформацій, полікультурних тенденцій у світі [3]. Інтенсивний розвиток інноваційних процесів у сучасних умовах принципово змінює стратегію управління ними. Нова філософія освіти та нова парадигма освіти (зокрема, державні стандарти, моделі бажаного і планованого результату) потребують якісно вищої підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі.

Водночас виникає ряд суперечностей між традиційними підходами до навчання у вищій школі і новими соціально-економічними вимогами суспільства; між обмеженими в часі термінами навчання і зростаючим обсягом наукової інформації. Виявлений недостатній рівень підготовки майбутніх учителів філологічних дисциплін до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі свідчить про те, що все ще залишається традиційною підготовка майбутнього вчителя-філолога, яка не повною мірою задовольняє вимоги сьогодення у зв'язку з недостатньою розробленістю даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми дослідження показав, що інтеграція української вищої освіти до європейського освітнього простору вимагає удосконалення методичної підготовки

філологів, здатних ефективно здійснювати професійну діяльність в нових педагогічних умовах інноваційного освітнього середовища, які відображають «функціональну залежність суттєвих компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах» [7, с. 82].

Серед дотичних до проблеми нашого наукового пошуку напрямів досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців можна виокремити такі: визначення структури, закономірностей функціонування та розвитку інноваційних процесів у педагогічних системах (В. Паламарчук, І. Підласий, В. Пінчук, Н. Юсуфбекова та ін.); історико-педагогічний аналіз етапів зародження, втілення у практику й поширення інноваційних педагогічних ідей (В. Загвязинський, Л. Подимова, О. Попова, Г. Сиротенко, В. Сластьонін та ін.); оцінювання та відбір освітніх нововведень, моніторинг інноваційних освітніх процесів (О. Абдулліна, В. Кальней, О. Касьянова, О. Орлов та ін.); обґрунтування структури, змісту та результатів інноваційної діяльності в освіті (К. Ангеловські, Л. Буркова, Л. Даниленко, Н. Клокар, та ін.); теоретико-методологічні основи підготовки вчителів до інноваційної діяльності (В. Докучаєва, О. Козлова, К. Макагон, Ю. Максимов та ін.).

Мета статті – охарактеризувати *організаційно-педагогічні умови* підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі та розкрити значущі аспекти використання інноваційних технологій у підготовці майбутнього вчителя-філолога.

Головним завданням при вирішенні проблеми підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі є проектування програмно-методичного забезпечення даного процесу в педагогічній системі вищої професійної освіти, яке згодом буде реалізовано на практиці.

Теоретичні положення, що становлять основу інваріативного компоненту загальнопедагогічної та психологічної підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі, нормативно-правові та методичні документи, що регламентують інноваційну діяльність учителів [2] як варіативний компонент, визначили такі стратегічні напрями дослідження:

1. Характеристика педагогічних умов формування готовності вчителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі, які забезпечать спрямування навчально-виховного процесу на формування фахової компетентності майбутніх фахівців, їх конкурентно-спроможності та мобільності на ринку праці.

2. Моделювання процесу підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі припускає аналіз емпіричного досвіду особистої діяльності та вивчення теоретичних джерел із проблеми, вибір теми, визначення

послідовності проведення наукового дослідження; визначення мети, завдань, об'єкту, предмету дослідження і побудови на їх основі робочої гіпотези; проведення лонгитюдного формувального експерименту, розрахованого на повний чотирьохрічний цикл підготовки вчителів філологічних спеціальностей.

У контексті нашого дослідження педагогічні умови – це спеціально створене педагогічне середовище, що сприяє підготовці майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі й сукупність засобів, об'єктивних можливостей навчально-виховного процесу, які забезпечують досягнення мети. Організаційно-методичними умовами професійної підготовки майбутнього вчителя на філологічному факультеті вищого навчального закладу є: формування змісту професійної підготовки; управління якістю професійної підготовки відповідно до визначених принципів і функцій управління нелінійними системами; європейська трансферно-накопичувальна система організації навчального процесу.

В останні роки до переліку професійних педагогічних умов було додано інформаційно-практичні вміння володіння способами та прийомами інноваційної діяльності. Це вимагає нових засобів їх формування. Саме інноваційні процеси виступають як такий засіб, формуючи якісний потенціал майбутніх філологів як необхідний атрибут їх професійної компетентності в умовах інноваційності освітнього пошуку, забезпечення оновлення змісту освіти та створення і вдосконалення умов для розвитку і саморозвитку, реалізації творчих здібностей майбутнього вчителя-філолога.

Організаційно-педагогічні умови підготовки вчителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі, що використовуються на кожному етапі реалізації інноваційного процесу, мають забезпечити досягнення необхідних результатів за найменших витрат фінансів, часу та інших ресурсів. Залежно від особливостей новації, ефективними можуть бути різні методи її реалізації. Важливо, щоб учасники інноваційного процесу мали їх у своєму арсеналі, вміли застосовувати їх залежно від ситуації. Кожен етап інноваційного процесу вимагає певної організації роботи і застосування відповідних методів. В одних випадках потрібне чітке окреслення меж ініціативи і відповідальності, в інших – творчий підхід, оперативне реагування на швидкозмінні ситуації, чіткий розподіл обов'язків та відповідальності, зрештою, необхідна гнучка організація праці задля досягнення бажаного результату. Організаційні форми при цьому повинні максимально відповідати обраним методам і можливостям виконавців.

Використання інноваційних процесів є соціально значущим аспектом у підготовці майбутнього вчителя-філолога, оскільки обумовлює: доступ до світових знань і культури країн, мову яких майбутній учитель-філолог буде викладати учням; передачу знань, напрацьованих людством до

кожного користувача єдиного інформаційного простору; необмеженість свободи творчості, що є показником високої професійної кваліфікації викладача-філолога; адаптацію особистості майбутнього філолога до динамічно мінливих умов життя в цілому [5, с. 64]. Доведено, що на зміст і методику навчання майбутнього вчителя-філолога позитивно впливають інформаційні технології. Потужні електронні ресурси дозволяють інтенсифікувати й урізноманітнити процес навчання завдяки створенню мультимедійних програм, електронних посібників, тестових завдань, презентацій (за допомогою програми PowerPoint), завдань до самостійної творчої роботи (за допомогою програми Microsoft Publisher). IntelTeach – програма для вчителів, яка спрямована на підготовку вчителів в умовах інформаційного суспільства. У рамках програми проводяться тренінги, вебінари, форуми, конкурси, пролонговані у часі он-лайн конференції, блог-технології. Досягнення результатів, очікуваних від реалізації інноваційного педагогічного процесу, залежить і від мотивації виконавців. Для того, щоб вони були зацікавлені у досягненні необхідних результатів інноваційної діяльності, потрібно створити відповідні умови, передбачити колективні, індивідуальні стимули.

Оскільки не завжди створення сприятливих умов породжує у тих, на кого покладено реалізацію нововведення, позитивне ставлення і зацікавленість у його освоєнні, виникає необхідність прогнозувати можливий опір змінам, розробити тактику щодо послаблення опору, підвищення зацікавленості, активізації участі тих, хто з певних причин опинився в опозиції до ініціаторів змін та переведення їх у групу активних учасників педагогічного процесу, які здатні аналізувати, відкрито обговорювати, злагоджено працювати над його втіленням. Ініціатори інноваційного процесу мають заздалегідь продумати і змодельовати комунікативні канали та механізми, стежити за ефективністю їх функціонування. Вносити за необхідності корективи, долати збої, дбаючи, щоб кожен учасник реалізації нового знав, що, як і де відбувається, якими є проміжні результати, які вносяться зміни і до чого вони зобов'язують. Доступність, своєчасність надходження, достовірність інформації, сприятливий для професійного спілкування клімат забезпечують ефективну взаємодію всіх учасників інноваційного педагогічного процесу.

Розроблена авторська модель підготовки вчителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі з цілісними педагогічними компонентами (потребнісно-мотиваційним, змістовим, практично-діяльним, контрольно-оцінним) має у своїй основі елементи знань-во-предметної форми навчання і спрямована на реалізацію основних функцій системи підготовки фахівців, а саме – навчально-пізнавальну, інноваційно-діяльну, науково-дослідну і діагностично-мотивувальну функцію.

Потребнісно-мотиваційний компонент моделі (активізація

внутрішніх сил майбутнього вчителя на реалізацію мети підготовки до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі; активізація бажання самостверджуватись у власній професійній діяльності) вміщує: усвідомлення соціокультурної та психолого-педагогічної самоцінності професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі; вироблення внутрішніх потреб у самовдосконаленні й саморозвитку; розвиток культури суб'єкт-суб'єктної взаємодії; формування мотивації до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі.

Змістовий компонент (*аудиторна та позааудиторна діяльність*: навчальні дисципліни – «Вступ до мовознавства», «Філософія», «Етика й естетика», «Іноземні мови», «Українська та світова література», «Вікова й педагогічна психологія», «Педагогічна майстерність» тощо та спецкурс «Організація професійної діяльності вчителів-філологів в інноваційному освітньому середовищі»; *науково-дослідна робота* – дипломні, курсові, реферативні роботи; *педагогічна практика* – переддипломна, пробна; *індивідуальні форми роботи* – індивідуальний навчальний план студента, творчий звіт з педагогічної практики, *групові форми роботи* – тренінги, гуртки, клуби, секції; *колективні форми роботи* – педагогічні читання, години спілкування, зустрічі з учителями-філологами) представлений двома головними елементами, що визначають сутність та особливості аудиторної та позааудиторної діяльності щодо підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі.

Практично-діяльнісний компонент передбачає *поетапне* впровадження *методики* навчання майбутніх учителів філологічних спеціальностей в інноваційному освітньому середовищі. Основними етапами визначено програмно-цільовий, інформаційно-роз'яснювальний, координаційний, аналітичний та прогностичний.

Контрольно-оцінний компонент запропонованої моделі визначається рівнями готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі (високий, середній, достатній, низький).

Ефективність впровадження моделі визначається комплексом педагогічних умов: гуманізації навчально-виховного процесу; розвивального характеру навчання; особистісно-орієнтованого підходу; здійснення міжпредметних зв'язків; професійно-педагогічної спрямованості підготовки; відповідності педагогічної теорії та практики професійно-педагогічної діяльності. Запропонована автором модель припускає об'єднання в єдину цілісну структуру два компонента: цілісно-регламентована сфера освіти (навчальний процес) і гнучка саморозвиткові та саморегульована сфера виховання (позанавчальна робота).

Зазначимо, що «ключовим моментом реалізації інноваційного навчання є принципова зміна функцій викладача, який перестає бути

транслятором знань, жорстким організатором змісту і спрямованості навчальної діяльності студентів. Для організації інноваційного навчання оптимальним здається спосіб проектування і організації освітнього процесу, при якому: основний акцент робиться на організацію основних видів пізнавальної діяльності того, кого навчають; викладач виступає в ролі педагога-менеджера і режисера навчання; студент виступає як суб'єкт діяльності разом з викладачем, а його особистий розвиток виступає як одна з головних освітніх цілей» [4, с. 101].

Оскільки результат кожного етапу інноваційного процесу є передумовою ефективного здійснення наступного, це актуалізує необхідність узгоджувати попередні цілі з наступними. Наприклад, збір інформації про новацію має забезпечити обґрунтоване прийняття рішення про доцільність її впровадження або відхилення. Прийняте позитивне рішення повинно містити завдання на розробку програми впровадження, в якій мають бути визначені суть, етапи робіт, а також основні контрольні орієнтири.

Особливо важливим є формулювання мети впровадження. Тільки конкретність, прозорість, чіткість окреслених у ній параметрів дає змогу на основі їх порівняння зі здобутими результатами прийняти рішення про доцільність тривалого використання нововведення або зупинення роботи щодо реалізації інноваційної ідеї в педагогічній діяльності.

Продуктивне формування готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі, як ми переконані, вимагає створення педагогічних умов, механізму функціонування, визначення поетапної методики і передбачуваних результатів; збагачення курсів гуманітарних, соціально-орієнтованих фундаментально-професійних дисциплін, педагогічної практики; доповнення тем, розробки завдань та тестів для практичних занять; введення авторського спецкурсу «Організація професійної діяльності вчителів-філологів в інноваційному освітньому середовищі».

Проаналізувавши методико-філологічні програми, пропонуємо такі зміни в деяких з них. Так, у програмі курсу У програмі курсу «Методика викладання англійської мови в ЗОШ» у розділі 3 у темі «Організація та забезпечення процесу навчання іноземних мов у ЗОШ» пропонуємо доповнити темою «Інноваційне забезпечення процесів навчання іноземних мов у школі».

У програмі курсу «Методика викладання зарубіжної літератури в ЗОШ» пропонуємо розділ 2 доповнити темою «Нові методи і прийоми мовлення учнів у системі літературної освіти». У програмі курсу «Лінгвокультурологія» пропонуємо розділ 2 доповнити темою «Сучасні погляди на мовний менталітет». У програмі курсу «Основи наукових досліджень у філології» пропонуємо розділ 1 доповнити темою «Інноваційні методи проведення наукового пошуку в умовах навчання у ВНЗ на філологічному факультеті». У програмі курсу «Методика

викладання другої мови в ЗОШ» пропонуємо розділ 2 доповнити темою «Інформаційно-методичні матеріали в інноваційному освітньому середовищі при вивченні другої мови». У програмі курсу «Основи педагогічних вимірювань і моніторингу якості освіти» додати тему «Формування змісту педагогічного тесту».

На кожному етапі підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі (пропедевтичному, організаційно-дослідницькому, професійно-орієнтованому, науково-дослідницькому) при створенні належних організаційно-педагогічних умов означеного процесу в системі формальної та неформальної комунікації відбувається професійний і особистісний розвиток майбутнього фахівця.

Отже, продуктивна підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі вимагає створення відповідних педагогічних умов, оновлення змісту, форм, методів та засобів, які уможливають забезпечення ефективності означеного процесу. Вважаємо, що студентам філологічного факультету доцільно прослухати спецкурс «Організація професійної діяльності вчителів-філологів в інноваційному освітньому середовищі».

Представлений досвід значущих аспектів підготовки майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної діяльності в інноваційному освітньому середовищі може використовуватися з метою підвищення ефективності загальної професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога на основі використання інноваційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : www.zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua).
2. Закон України «Про загальну середню освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : www.zakon.rada.gov.ua/ go / 651–14](http://www.zakon.rada.gov.ua/go/651-14).
3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>.
4. Козак Л. Дослідження інноваційних моделей навчання у вищій школі / Л. Козак // Освітологічний дискурс. – Електронне наукове фахове видання Київського університету імені Бориса Грінченка. – № 1 (5). – 2014. – С. 95–107.
5. Слєпкань З. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : навчальний посібник / З. Слєпкань. – К. : Вища школа, 2005. – 239 с.
6. Чижевський Б. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні / Б. Чижевський. – К. : Інститут педагогіки АПН України, 1996. – 249 с.
7. Фіцула М. Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. Фіцула. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 544 с.